Epigrafik Kanıtlar Işığında Hellenlerden Geç Cumhuriyet – Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne Kadar Antik Çağ'da Onur Kavramı Ve Onurlandırma Heykelleri

The Concept of Honor and Honorific Statues in Antiquity from the Hellenes to the Late Republic – Early Roman Imperial Period in the Light of Epigraphic Evidences

Doğuş COŞAR[1]

Araştırma Makalesi/ *Research Article*
Geliş Tarihi / *Received:* 03.02.2022
Kabul Tarihi / *Accepted:* 15.03.2022
Doi:10.48146/odusobiad.1067724

Atıf/*Citation*: Coşar, D., (2022) "Epigrafik kanıtlar Işığında Hellenlerden Geç Cumhuriyet – Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar Antik Çağ'da Onur Kavramı ve Onurlandırma Heykelleri" ODÜSOBİAD 12 (1),227-240, Doi: 10.48146/odusobiad.1067724

Öz

"Onurlandırma" kavramının, gelenek ve materyal kültürdeki karşılığı ele alınarak, Hellen ve Roma Dönem olmak üzere iki ayrı başlık altında bir karşılaştırılması yapılmıştır. Bahsi geçen dönemler için onurlandırma kavramı hem "gelenek" olarak hem de "arkeolojik veriler" ışında incelenmiş ve bütün gözlem ve bulgular daha önce yapılan çalışmalar dışına çıkmamıştır. Soyut bir kavram olan "onurlandırma" materyal kültür ile ele alınmıştır. Bu bağlamda sadece taş ve bronz heykelleri değil fakat aynı zamanda günümüze ulaşan çeşitli epigrafik verilere de başvurulmuştur.

Erkek heykeller ağırlıklı olmak üzere, hem kadın hem de erkek heykelleri incelenmiştir. Kadın ve erkek heykellerinin ayrı ayrı onur geleneği altında incelenmesi toplumun dönem dönem değişen sosyolojisini de bizlere anlama imkanı sunmuştur. Heykellerde izlenen "onur kavramıyla" ile gelen ve dönem dönem değişen bakış açılarıyla beraber bahsedilen ve değişikliğe uğrayan sosyoloji de ele alınmıştır. Onur kelimesi ve onurlandırma ile ilgili olan bu çalışma da daha çok bir derleme veya önceden yapılan çalışmalara eklenen yeni örneklerle, toplu bir bakış açısı sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Heykel, Roma, Onur Geleneği, Geç Cumhuriyet, Epigrafi

Abstract

A comparison of the concept of "honor" under two separate headings was made, together with the Hellenic and Roman times, taking into account their equivalence in tradition and material culture. The concept of honoring of the mentioned time periods above, has been studied both as a "tradition" and as "archaeological data", and all observations and findings have not been excluded from previous studies. Honorifics, an abstract concept has been dealt with through material culture. In this regard, not only stone and bronze artifacts were selected to research, but also various epigraphic data that have survived to this day.

Both female and male sculptures (mainly male statues) have been studied. The study of male and female statues separately under the tradition of honor has also provided us with the opportunity to understand the changing sociology of society from time to time. Sociology, which came with the "concept of honor" followed in the sculptures and was mentioned and changed with the changing perspectives from time to time, was also discussed. In this study, which is related to the word honor and its concepts, a collective perspective has been provided with new examples added to a review or previous studies.

Key Words: *Sculpture, Roman, Honour Tradition, Late Republic, Epigraphy*

[1]Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı. İstanbul, e – mail: doguscosar@outlook.com, ORCID ID: 0001-7797-5293

Giriş

Kimi zaman kamusal bir propaganda aracı kimi zamanda şahsi çıkarlardan dolayı günümüze kadar toplumda öne çıkan ya da çıkarılan şahıslardan "onur" duyulmuştur. Zamanla gelişen ve değişen onur algısı, kendisini gerek kamusal gerek sivil gerekse dini yapılarda kendisini heykellerle, anıtlarla bazen de yazıtlarla somut bir şekilde göstermiştir.

Onurun, zaman içerisinde adeta "yazısız bir gelenek" haline dönüştüğü, incelenen materyal kültürle beraber fark edilmiştir. Şahısların varlıklarına yapılan "onur vurgusu" bazen sadece kente yapılan maddi bağışlarla, bazen galip gelinen savaşlarla bazen de sadece kazanılan bir spor müsabakası sonucu ortaya çıkmış olduğu ve bunların zaman zaman gelişerek zaman zaman ise değişerek birbirini izlediği saptanmıştır. (Fejfer, 2008, s. 49.)

Yukarıda bahsedilen ve de gelenek haline dönüşen onurun farklı kimliklerdeki sahipleri yaşadıkları halk tarafından "kentin onurlu bireyleri" olarak sınıflandırılmışlar ve değer görmüşlerdir. Bahsi geçen bu sınıflandırmaya ait "onurlu bireyler" de heykelleriyle, portreleriyle, yazıtlarıyla kendilerini bir nevi ölümsüzleştirmiş, anıtsallaştırmış veya kentin hafızasında unutulmaz kılmayı başarmıştır.

Antik Yunan'da Onurlandırma Geleneği ve Onurlandırılmış Erkek Heykeller: Agalma, Post – Mortem Anlayış, Başarılı Atletler, Palliatus tipler

Hellen dünyasında, yukarıda da bahsedilen şahıslara duyulan onur hissi yazılı kaynaklarda da "kent" kavramıyla doğrudan ilişkilendirilmiş olup, bu kavram için çeşitli terimler kullanılmıştır. Bu kavramlar MÖ 9. yüzyıldan itibaren (Okumuş, 2020) *ktistes* (kentin kurucusu), MÖ 3. ve 2. yüzyıldan Roma Dönem'ine doğru ise (Harland ve Last , 2020, s. 65) hem Hellenler hem Romalılar tarafından kullanılan *euergetes* (kente bağışta bulunan, hayırsever), ve *soter* (kentin kurtarıcısı)'dır. (Eilers, 1991, s. 167)

Arkaik Dönem'de koloni kurucularına verilen *oikistes* (οἰκιστής) unvanı Hellenistik Dönem'e doğru gelindiğinde yerini *ktistes*e bırakmıştır. (Okumuş, 2020, s. 1) Kurucuya verilen isim *oikistes*, *ktistes* bazı durumlarda *arkhegetes* (Mortensen, 2015) olarak ifade edilmektedir. (Leschhorn, 1984) *Ktistes*'lerin şehir içinde belirli unvanlar, imtiyazlar veya bağışlar almış oldukları bilinmektedir. (Leschhorn, 1984, s. 4-5) Kentlere yaptıkları yardımlarından dolayı, Küçük Asia'da *ktistes* unvanına layık görülmüş, birçok kişi - kent bulmak mümkündür. (Yıldırım 2020, Gökdemir 2018) *Ktistes*'ler kentler için büyük bir öneme sahiptir. (Okumuş, 2020, s. 22) Bunlar bir kentin imajını ve saygınlığını artıran, farklı şekillerde statü kazandıran kentin kimliğini oluşturan kişilerdir. (Okumuş, 2020, s. 23)

Arkaik ve Klasik Dönem'lere nazaran değişimlerin hızlı yaşandığı Hellenistik Dönem'de özgürlüğü artan Grek toplumdaki "aristokrat yapının" sosyo-politik konumunu da *euergetes* kavramını (Üreten, 2004, s. 252) da beraberinde getirmiştir. Aslında bu durumda, *ktistes* yerini *euergetes* ya da *soter* terimine bırakmıştır yorumu da yapılabilir. Bunun sebebi olarak da dönemin gelişen ve değişen sosyolojik boyutu verilebilir. Kentteki zengin vatandaşlar mecbur olduklarından daha fazla para harcamaya, savaş ve barış zamanlarında yiyecek ve para yardımında bulunmaya hatta arazilerini bağışlayarak vakıflar kurmaya, ziyafet ve şenlikler düzenleyerek kentlerini muhteşem yapılarla süslemeye başlamışlardır. (Üreten, 2004, s. 253) Dolayısıyla Hellenistik Dönem'de vatandaşlar "gönüllülük" esasına göre amaçlarını gerçekleştirip, o şekilde organize olmuşlardır. Diğer bir deyişle topluma bu şekilde (gönüllü olarak) hizmet eden kişilere 'hayırsever' anlamında *euergetes* yapılan gönüllü hizmetlere ya da işe ise *euergesia* denmiştir.

Sadece *euergetes* değil fakat aynı zamanda yeniden Hellenistik Dönem'den Roma Dönem'ine kadar şahısların onurlandırıldığını gösteren farklı terimlerle de karşılaşılmıştır (Karahan, 2020, s.532) *Soter* bunlardan birisidir. *Euergetes* ile beraber özellikle iki terime de onur heykel kaidelerindeki yazıtlarda rastlanmıştır. (Smith, 2002, s. 9-2) Çünkü onurlandırılan kişilere hayırsever (*euergetes*) ve kurtarıcı (*soter*) gibi unvanlar verilerek diğer vatandaşlara örnek vatandaş olarak gösterilmek, onlara kente daha fazla yatırım yapmaları istenmiştir.

Hellenlerde farklı farklı onurlandırma uygulaması ya da tipolojisi görülmüş olsa da, en belirgini ve ilk olanı kişinin ölümünden sonra yani "*post – mortem*" heykellerinin varlığı olduğu gözlemlenmiştir. Günümüzde *post- mortem* heykeller için Martin Sehlmeyer tarafından *Memorialstatue* tanımı yapılmıştır. Buradaki terimden de anlaşıldığı üzere bu heykellerin o kişinin unutulmaması için bir nevi "anma" işlevine sahip olduğu da görülmektedir. (Fejfer, 2008, s. 25)

Arkaik Dönem'de "anma" ya da "onurlandırılmış heykeller" neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu döneme ait üç adet örnek bilinmektedir. (Ma, 2013, s. 5) Bunlardan ilki MÖ 7. yüzyıl başına tarihli Delfi'de dikilen Kleobis ve Biton heykelleri, ikincisi MÖ 514 yılında Atina Agora'sında çıplak tasvir edilerek "Tiran Katilleri"

olarak bilinen *Harmodios* ve *Aristogeiton* heykelleri ve son olarak Paroslular tarafından Trakya yakınlarında bir Pers garnizonu olan Eion kentinde dikilmiş olan bir atlının heykelidir. (Ma, 2013, s. 5)

Bahsi geçen bu üç heykel/ heykel grupları Hellen dünyasında "*post-mortem*" onur heykeli geleneğine örnek sayılabilecek, erken dönem grup ve/ ve de onur heykellerinin başında gelmektedirler. Bu heykellerden ilk olanı Kleobis ve Biton kardeşlerine aittir ve geçirdikleri restorasyonlar sonucu günümüz Delfi Arkeoloji Müzesi'nde (467 ve 1524 envanter numaralarıyla) segilenmektedir **(Görsel 1)**. İkinci heykel grubu, Tiran Katilleri olarak bilinen Aristogeiton ve Harmodios'un günümüzde Roma Dönem'i heykel kopyaları (6009 ve 60010 envanter numarasıyla) Napoli Milli Müze'sinde yer almaktadır **(Görsel 2)**.

Heykellerde ilginç olan, Herodotos (5.55; 6.109; 6.123) ve Thukydides'in (6.53.3–59.2) aktardığı gibi, MÖ 470'de Pers Savaş'arı sırasında heykeller, çalındıktan sonra farklı bir grup olarak Klasik Dönem'de tekrar dikilmiş olmalarıdır. Bu kavram, Hellenlerde şahısların ölümünden sonra dikilen onur heykelleriyle "ölümsüzleştirildikleri" olarak da yorumlanabilmektedir. (Pausanias, 1.8.5), (Pseudo - Aristotle, 17.3–19.1) Tiran katillerinin heykeli tüm vatandaşlar tarafından rahatça görebilen, halka açık bir mekanda dikilmiştir.

Görsel 1. Kleobis ve Biton Kuros'ları.
(Mattusch, 1996)

Görsel 2. Tiran Katilleri heykelleri.
Roma Dönemi kopyası (Cartledge, Azoulay ,2017)

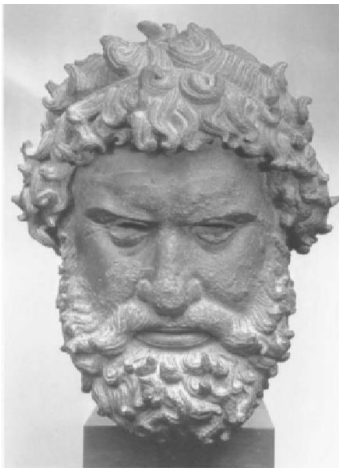
Ölümden sonra onurlandırılmanın yanı sıra, antik kaynaklar aracılığıyla şahıslar hayattayken de onur heykeli dikimi, ikinci bir Hellen onur geleneği uygulaması olarak bilinmektedir. (Plinius, 34. 17) Bu duruma verilebilecek en uygun örnek "zafer kazanan atletlerin" hem aileleri hem de memleketleri tarafından dikilen heykelleridir. MÖ 544'te Olympia'da katıldığı spor yarışlarında başarılı olduğu için Aegina'lı sporcu Praxidamas'ın bir heykelinin dikildiği Pausanias tarafından Hellas'ın Tasviri adlı eserinin 6.18.7 kısmında aktarılmaktadır. Antik kaynaklara ek olarak, Olympia kazılarında ortaya çıkarılan ve yanyana bir çok sporcuya ait heykel kaideleri, bu durumun materyal kültürdeki karşılığına verilebilecek en uygun örneklerdir. Olympialı ve üç kere Olimpik zafer kazanan muhtmelen bir boksore ait olan baş bir önceki cümle için iyi bir örnek olarak verilebilir **(Görsel 3)**. (Mattusch, 1997, s. 45.) Sporculara ait heykel kaideleri için yapılan çalışmaların başında Mattusch gelmektedir (Mattusch, 1997, s. 45, Resim 32) ve (Mattusch, 1997, s.45, Resim 33). Olympia'ya ek olarak Delfi'de MÖ 338 yılına tarihli Daokhos Anıtı'nda yer alan Agias da olimpik zafer kazanan ve kentte bilinen bir sporcuydu. Tıpkı boksör gibi onun da "onur heykeli" dikildiği bilinmektedir **(Görsel 4).**

Heykelin sadece başı ortaya çıkmış olduğundan, vücüt tipolojisi hakkında net bir yorum yapılamamakla beraber, çıplak olması muhtemeldir. Bu bağlamda Klasik Dönem heykel geleneğinin onur heykel geleneği tipolojisine de yansıdığı da aşikardır. MÖ 5.ve 4. yüzyıl heykeltıraşlığına bakıldığında iki yüzyıl boyunca hem beden hem başta ideal hatlar, ince uzun ve kaslı bacaklar, belde belirgin bir S kıvrım ve taşıyıcı bacak belirgin şekilde görülmektedir.

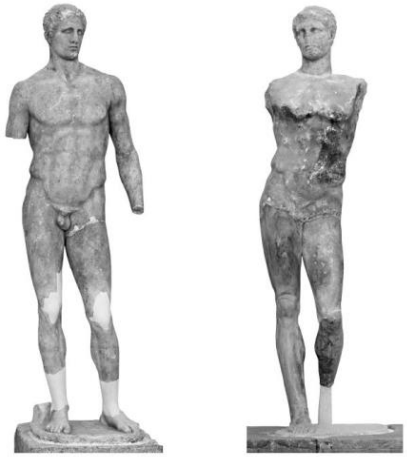
Bu örnekler dışında Geç Klasik ile Geç Hellenistik Dönem'e kadar onur heykel geleneği bağlamında farklı

müsabakalarında kazanan atletler ile birlikte daha çok krallar, yüksek askeri rütbeli şahısların heykelleri dikilmeye başlamıştır. Bahsi geçen şahısların heykelleri onlar hayattayken ya bizzat kendi heykellerini yaptırılmış ya da halk tarafından yaptırılmıştır. İskender'le başlayan bu uygulamanın aynısı ardılları tarafından da devam ettirilmiştir. Bunlara MÖ 2. yüzyılda yapılmış muhtemel bir diadoch prensi, Terme Hükümdarı, Herculaneum'dan ele geçmiş Hellenistik Dönem komutan/ prense ait büst ve bir Ptolemaios prensesine ait olmak üzere toplam üç adet eser örnek verilebilir. (Dillion, 2012, s. 42)

Atinalı general "Olympiodoros" yukarıda bahsedilen İskender sonrası "askeri kimlikli" onur heykeli uygulamasına örnek olarak gösterilebilir. Komutan, Makedonlara karşı birkaç kere direnmiş (DNP, 2000, s. 186) ve bir onur heykeli olup olmadığı tartışılsa da (Smith, 2002, s. 37) antik kaynaklarda Atina halkı tarafından *prostates* olarak onurlandırılmıştır. (Pausanisas, 1.25.2.- 26.3)

Görsel 3. Muhtmelen bir boksore ait baş. (Mattusch 1997,45)

Görsel 4. Delfi Arkeoloji Müzesi, Agias (sol). (Childs 2018, fig. 14 ve fig.15)

Delos'ta, Hellen onur geleneği açısından MÖ 138'e tarihli ünik bir uygulamayla karşılaşılmaktadır. Bunlar; Kleopatra ve Dioskurides çiftininin heykelleridir **(Görsel 5)**. Ne "kentin kurtarıcısı", ne "zafer kazanan bir sporcu", ne de "başarılı bir asker" olan bu çiftin heykelleriyle birlikte Hellenistik Dönem ortalarında artık Hellen dünyasındaki şeref heykeli algısının tamamen değiştiği fark edilebilmektedir. Üstelik sadece algı değil, heykellerin sergilenme biçimlerinde de büyük değişiklikler dikkati çekmektedir. Çift heykellerini dikmek için kendi villalarının avlusunu tercih etmiş ve dolayısıyla heykeller, gelen misafirler tarafından kolayca görülebilen bir alanda adeta "sergileme salonunda" gibi gösterilmiştir (Benefial ve Keegan, 2015, s. 162). Heykellerine ek olarak çiftin üzerlerinde daha yüksek durmak için, heykel kaideleri eklenmiş ve çift adeta kendi propagandasını yapmayı tercih etmiştir. Bu durum hem onur heykellerinin dikildikleri mekanlarda farklılığa gidildiğini hem de heykeli dikilen, onurlandırılmış şahısların kimliğinin değiştiğini göstermektedir.

Arkaik ve Klasik Dönem'lerdeki gibi kamusal alanlarda değil, daha çok sivil mimariye dönük bir biçimde dikilmeye başlandığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu durumun (metinde daha aşağılarda incelenecek olan) Roma dünyasındaki onur heykeli geleneğine de etki ettiği yorumu şu aşamada yerinde olacaktır. Hellenlerde onur heykel geleneği pratiğine üçüncü olarak eklenebilecek diğer pratik tanrılara adak, sunu için dikilen onur heykellerdir. Hellence bu heykellere *agalma* denilmekteydi. *Agalma* heykelleri, adaklar halinde ve herhangi bir tanrıya sunulan eserler olarak algılanmaya başlanmıştır. (Inwood, 1995, s. 143)

Görsel 5. Kleopatra ve Dioskurdes çifti heykelleri.
(Dillion, James, 2012)

Agalma'ların görünüşte dini bir işlevi yerine getirdiği bilinse de aslında politik amaçlara da araç oldukları gözlemlenmiştir (Smith, 2002, s.12). Bu açıdan erken örnekler arasında Atina Prytaneionun'da da, Miltiades, Temistokles (Richter, 1965, s. 92) güreşçi ve boks sporcusu Autolycus'un heykelleri görülmektedir. Bu heykeller, Atina Prytaneion'da Solon yasalarının yazıldığı ve (barış ve ocak) Hestia tanrıça figürleriyle birlikte yerleştirilmiş olup, bu figürlerin arasında yer almaktadırlar.

Bu heykeller Pausanias tarafından Hellas'ın Tasviri adlı eserinin 1.18.3 kısmında geçmektedir. Miltiades ve Temistokles büstleri, ölümlerinin ardından ideal bir biçimde dikilmiştir. Ama buna ek olarak, dönemin bilinen ve nispeten ünlü denebilecek sporcusunun (Pritchard, 2012, s. 152-6) da heykeli tanrıça figürleriyle aynı yerde dikilmiş olması dikkat çekicidir. (Mann, 2001, s. 113-7). *Agalma* pratiğine ikinci bir örnek olarak, Delfi Apollon kutsal alanına dikilen Gorgias'ın heykeli gösterilebilmektedir. Sokrates'in diyalogunda karşılaştığımız retorik ustası Gorgias, kendisinin tamamen saf bir altından heykelini MÖ 420/ 17 tarihinde Delfi'deki Apollon kutsal alanına dikmiştir. (Morgan, 1994, s. 378)

Geç Hellenistik'ten itibaren düşünüldüğünde onur heykellerinin sergilenme alanları *agalma* mantığıyla daha da önem kazanmıştır. Bu sefer sadece heykelin kime ait olduğu ya da yaşamı boyunca mı ölümü ardından mı dikildiği sorularına ek olarak nerede dikileceği daha çok ön planda tutulmaya başlanmıştır. Tıpkı Geç Hellenistik Dönem'de Delos'taki evli çiftte görülen onur heykel uygulamasında (heykellerin sivil mimariye dönük olduğu) gibi, *agalma* uygulamasının da Roma onur heykel geleneğinde Hellenlerden daha yaygın bir şekilde tercih edildiği görülmüş olduğu şu aşamada söylenebilir. Çeşitli Romalı soylu ya da generallerin heykelleri kutsal alanlara dikilmiştir. (Tuchelt, 1979, s. 79) Tivoli, Herakles kutsal alanından Tivoli Komutanı heykeli (Kleiner, 2009, s. 16), (Fejfer, 2008, s. 206), Ostia Herakles kutsal alanından, Poplicola heykeli (Hallett, 2005, s.109), Nemi Diana tapınağının adak odasından Gaius Doctus Fundilius (Fejfer, 2008, s. 4) heykelleri örnek olarak verilebilir.

Delfi ve Olimpiya dışında, Atina'dan ve Ostia'dan da onurlandırılmış Hellen/ Hellen tipinde erkek heykeli ele geçmiştir. Atina'dan ele geçen heykel Yunan aristokrat, sofist, Roma senatörü Herodes Atticus'a (Fejfer, 2008, s. 28), (Palagia, 2019, s. 229), (Bol, 1984.) aittir. Heykel yukarıda bahsi geçen heykellerden farklı olarak ne bir olimpik zafer kazanmıştır ne de bir kutsal alana dikilmiştir. Atticus'un heykeli, Atina'da kendi adına ve kendisi tarafından yapılan "Herodos Atticus Tiyatrosu'nun" kuzey *parados*undan, *in- situ* halde, yazıtlı bir *plinthos* üzerinde ve *doğu tipinde* dikilmiştir **(Görsel 6)**. (Palagia, 2019, s. 229) Fejfer tarafından aktarılan *doğu tipinin* (Fejfer, 2008, s. 28) netlik kazanması adına *palliatus* tipi üzerinde durmak yerinde olacaktır. Atticus, *palliatus* tipinde tasvir edilmemiştir fakat *palliatus* tipi Hellenistik Dönem'de çok yaygındır ve hem portre heykellerinde hem de mezar stellerinde kullanılmıştır. Tipin ön örneği MÖ 330'a tarihlenen Sophokles heykelidir (Bieber, 1977). Atina dışında, Ostia'da bulunan heykellerde de *Palliatus* tipinin tercih edildiği gözlemlenmiştir. (Goette, 1990, s. 108), (Van der Meer, 2009).

Görsel 6. Atina, Herodes Atticus tiyatrosundan, Herodes Atticus *in- situ* heykeli. (Fejfer, 2008)

Atina ve devamında Ostia'daki Hellen onur heykel geleneğinde bir değişikliğe gidildiğini göstermektedir. Yunan adalarında daha farklı kıstaslar vatandaşların onurlandırılması için yeterliyken coğrafyaya paralel olarak bu kıstasların da değiştiği görülmüştür. Tüm bunlara ek olarak, heykel tiplerinde de farklılığa gidilmiştir. *Giyimli* ve *çıplak* tip farkı ortaya çıkmıştır. Heykellerin dikim yerleri ile tipleri yer yer değişmiştir.

Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Roma Dönem'i Onurlandırma Kavramı ve Onurlandırılmış Erkek Heykeller; "Savaşçı, Cesur ve Romalı"

Hellenlerde görülen onur kavramında olduğu gibi Romalılar da onurlandırılmmış kişiler "kent" ile özdeşleşmiştir. Bu bağlamda her iki dönemde de aynı tip gelenekten bahsedilebilir. Roma'da *benefactor* (kente bağışta bulunan, hayırsever), *conditor* (kentin kurucusu) veya *liberator* (kentin kurtarıcısı) olarak anılan kişilerin onurlandırıldığı bilinmekteydi.Yazıtlardan ve aşağıda da bahsedileceği üzere Roma'da çoğunlukla askeri zaferler, isyan bastıran komutan ve/veya askerlerin onurlandırıldığı saptanmıştır.Bu bağlamda *liberator*un yani kentin kurtarıcısı anlamına gelen sıfatın diğer üç sıfattan bir adım daha ön planda olduğu yorumu getirilebilir.

Tüm bu özelliklerden başka, onurlandırılmak için çeşitli başka faaliyetler de yapmak da mümkündü. Bunlar kentin yararına politik ve ekonomik katkı ya da kentte önemli politik münazaralarda ön plana çıkmak, bir diğeri başarılı bir arabulucu olmak kente yeterli tedarik ve tahılı sağlayabilmek (genelde kente yapılan bağış ve finansal cömertlik en önemli faktördü) ve savaşlarda cesaretini kentin yararına kullanmak ve zafer kazanmak ve kentte düzenlenen atletik yarışlarda başarılı olmaktı. Bir önceki cümlede bahsi geçen tüm bu şartlar, Romalılar için de önemli hale gelmişti. (Fejfer, 2008, s. 49)

Antik kaynaklara göre, İtalya'da en erken onur heykelleri Roma'nın askeri yönden zayıf olduğu bir dönemde (Albek, 1991, s. 7), MÖ 4.yüzyılın üçüncü çeyreğinde dikilmiştir. (Plutarkhos, 1.1), (Livius, 8. 13. 9) Heykeli dikilen, Romalı komutan Marcus Furius Camillus'tur. Camillus'un bu dönemde Roma'yı askeri ve siyasi yönden zorlayan, Latin Birliğini (Demircioğlu, 2011, s. 124) dağıtmayı başarmış olduğu Livius tarafından aktarılmaktadır. (Livius, 8.13.8) Bu olaydan sonra Camillus'un birçok unvana sahip olduğu Plutarkhos tarafından kayda geçirilmiştir. (Plutarkhos. 1.1) Eldeki epigrafik verilere göre Camillus'un zaferinden dolayı, triumph hakkı elde ettiği ve sonucunda Camillus'un MÖ 340 yılında Forum'da atlı heykeli dikildiği bilinmektedir. (Livius, 8. 13. 9) Livius ve Eutropius'un farklı aktarımlarından dolayı, heykelin konumu net olarak bilinemese de, yazarlar tarafından bu konu hakkında fikirler öne sürülmüştür. Livius heykeli *Roma Forum'un içinde bir sütunun üzerine* Eutropius (Eutropius, II. 7) ise bir *rostrum*'a yerleştirdiği belirtilmiştir. (Livius, 8. 13. 9)

Camillus'tan hemen iki yıl kadar sonra, G. Maenius, MÖ 338 yılında Antium'da Kartacalılara karşı Roma'ya ilk deniz zaferini getirmiş komutan olarak tariih sahnesinde yerini alır. (Plinius, 34.9) Maenius adına, Roma Forum'unda onun bir sütunun üzerinde heykelinin dikildiği ve ayrıca literatüre, sütunla birlikte heykeliyle beraber "*Columna Maenia*" ismiyle geçmiş olduğu Plinius tarafından kayda geçirilmiştir. (Plinius, 7.86) Eser günümüze ulaşmadığından ötürü, heykelin at üzerinde mi yoksa ayakta mı olduğu bilinmemektedir. Yalnız, dönemin diğer örnekleri düşünüldüğünde Maenius'un da bir atın üzerinde betimlenmiş olması yüksek ihtimaldir.

MÖ 306 yılında Roma'yı isyanlarıyla zorlayan Hernici ayaklanmalarına (Walbank, 1990, s. 658) karşı başarısından dolayı (Plinius, 34. 11) Marcus Tremulus atlı bir heykel ile onurlandırılmıştır. (Tanner, 2000, s.29) Bu heykel Castor ve Pollux Tapınağı'nın önünde dikilmiştir. Bir önceki eser gibi, bu heykel de günümüze ulaşmamış olsa da en azından heykelin konumu ve tipi hakkındaki bilgiler Livius ve Plinius tarafından kayda geçirilmiştir.

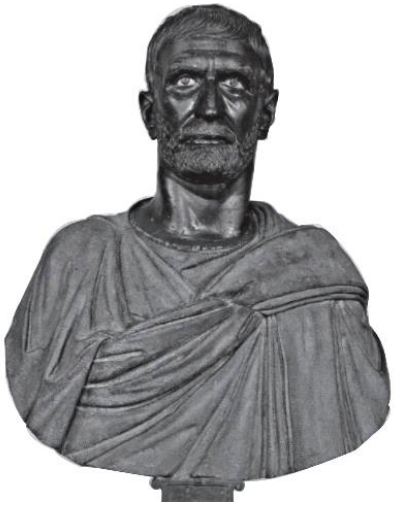
"*Marcus şehre geri döndü… ona ithafen Roma Forumu'nda atlı bir heykel dikildi. Çıplak ya da zırhlı değildir, togalı ve at üzerindedir*." (Livius, 9. 43) "*Marcus Tremulus'un atlı heykeli, togalı, Castor Tapınağı'nın önünde duruyordu*." (Plinius, 34. 11)

Livius'un aktardığı bilgiler ışığında, Tremulus' un heykeli at üzerinde betimlenmiş "*en erken togalı*" heykel olması bakımından önem taşımaktadır. Bu bilgi oldukça kıymetlidir. Onurlandırma heykel tipolojisine bakıldığında at üstünde ve togalı olmak üzere ayrı ayrı tiplerin varlığı bilinse de, hem at üstünde hem de togalı bir onur heykeli tipiyle karşılaşılmamıştır. Özellikle, MÖ 4.yüzyıl Roma'sında toga bile heykellerde yaygın biçimde görülmezken, at üzerinde betimlenen bir togalının heykeli, toganın kökeni hakkında sorgulamaya itmektedir. (Wilson, 1924, s. 25- 34), (Goette, 1990, s. 21) Tremulus'un bu açıdan bakıldığında onur heykeli kendine has özelliğiyle, farklı bir noktada yerini almaktadır.

Yaklaşık bir yüzyıl sonra, MÖ 212'de general Q. Fabius Maximus'a ait bir heykelin dikilmiş olduğu bilinmektedir. Maximus, esas başarısını MÖ 212 yılında Kartaca Savaşların'da değil, Tarentum Savaşı'nda göstermiştir. Fabius, İkinci Kartaca Savaşları'nda Hannibal'a karşı izlediği yıldırma politikasından ötürü *cunctactor* yani "erteleyen" unvanı almış (Tekin, 2008, s. 201.) ve Fabius Maximus Roma'nın Cumhuriyet tarihi için önemli bir komutan olmuştur. (Zanker, 1988, s. 9), (Kleiner, 1992, s. 29) Hannibal'ın Tarentum'u işgal etmesini engellemiş ve kenti Roma'ya bağlama başarısını göstermiştir. Ardından Fabius kolossal Herakles heykelini kaldırtıp, kendi atlı heykelini Kapitol'e yani Roma'nın merkezine, en gösterişli yerine yerleştirmiş olduğu Strabon ve Plutharkos ifadeleri sayesinde bilinmektedir. "*Fabius Tarentum'dan kolosal Herakles heykelini kaldırdı ve onu Kapitol'e koydu. Onun yakınına da kendi bronzdan yapılmış atlı heykelini koydu*." (Plutharkhos, 22.4)"*Fabius Maximus tarafından Herakles'e adanmış Lysippos'un eseri büyük kolosal bir heykeli Kapitol'de bulunur*." (Strabon, 6. 3.1)

Ayrıca antik kaynaklardan Plutharkhos, seçilen ilk konsül olduğu olan (Byrd, 1995, s. 20.) ve son Etrüsk kralı Tarqiunius Superbus'u adeta Roma'dan kovup, sayesinde Roma'da Cumhuriyet Dönem'ini başlatan Lucius Junius Brutus'a ait bronz bir heykelin Capitolium'a dikildiğini aktarmaktadır. "*Romalılar tarafından elinde kılıcı olan bronz bir heykeli Capitolium'a dikilmiştir…*". (Plutarkhos, 1.1) Conservatori Müzesi'nde bulunan bronz bir baş **(Görsel 7)** Brutus'a atfedilse de heykelin dikildiği tarih tam olarak bilinmemektedir. Başı, kabaca MÖ 3.yüzyıla tarihlendiren çeşitli araştırmacılar vardır. Aynı dönemde (MÖ geç 3.yüzyıl) Kapitol Tepesi'ne dikilen bir başka heykel ise Scipio Africanus'a aittir. Ancak bu heykelin kimliklendirilmesi hakkında detaylı ve kesin bir bilgi henüz yoktur.

Coşar, D., (2022) "Epigrafik kanıtlar Işığında Hellenlerden Geç Cumhuriyet – Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar Antik Çağ'da Onur Kavramı ve Onurlandırma Heykelleri" ODÜSOBİAD 12 (1),227-240, Doi: 10.48146/odusobiad.1067724

Görsel 7. Lucius Junius Brutus'a ait (?) bronz büst. (Orlin, 2021)

MÖ 3.yüzyıl başlarına gelindiğindeyse, İkinci Makedon Savaşları esnasında P. Sulpicius Galba, sonra da T. Quinctius Flamininus komutasındaki Roma ordusu Illyria'dan başlayarak Hellas'ın içlerine doğru ilerlemeyi başarmıştır. (Tekin, 2008, s. 204), (Eckstein, 2008) Romalıların, Teselya'daki Kynoskephalai mevkiinde Makedon V. Philippos'u MÖ 197 yılında yenilgiye uğrattığı savaş gerçekleşmiştir. (Tekin, 2008, s. 204) Savaş sonrasında Plutarkhos (Plutharkhos, 1.1) Roma'da Circus Flaminius yakınındaki Campus Martius'da (Zanker, 1988, s. 71) Quintius Flamininus'a ait portre özelliği gösteren (Fejfer, 2008, s. 449) bronz onur heykelinden bahsetmektedir. Bahsi geçen heykelin portresi ayrıca altın stater şeklinde darp edilmiştir. (Fejfer, 2008, s. 449)

Flamininus'a ait heykelde ayrıca bir de Hellence yazıtlı kaide vardır. Bahsedilen bu yazıtın farklı bir önemi vardır. Yazıt, Roma'da bilinen *"en erken Hellence heykel kaidesi"* olarak da kabul edilmektedir. (Sehlmeyer, 1999, s. 144) Bu noktada Roma'da onurlandırılan ve başarılı bir Romalının onur heykelinin kaidesinde Latince yerine Hellence yazmaktadır. Fakat bazı araştırmacılar MÖ erken 2. yüzyıla tarihlendirilmiş ve literatüre *Terme Komutanı* olarak geçen bronz heykelin Flamininius'a ait olduğunu düşünmektedir.

Roma için onur geleneği denildiğinde, MÖ 1. yüzyıl ortalarından itibaren imparatorluk ve sonraki döneme kadar Hellenlerde görülmeyen bir uygulama dikkati çekmektedir. Roma'da askeri başarılara ek olarak, şahısların onurlandırılması için başka değerlerin ön plana çıktığı görülmüştür. Livius tarafından o çağda nadir görülen bir uygulama olarak binicilik heykellerinin pazar yerine konulması için bir "onurun verildiği" yazılmıştır. (Livius, 8.13.9) Livius'ta geçen *"... zafere ek olarak, o günlerde Forum'a konan binicilik heykellerine onur verilmesi nadir görülen bir şeydi.."* bu farklı uygulamayla alaklı en önemli tanım olarak değerlendirilebilir. Burada onurun "*eklenmiş*", *"bağışlanmış"* ve "*onur alan*" şahsın atlı heykelin nereye dikileceğinin bile düşünülmüş olması adeta kentte bazı kişilere imtiyaz sağlandığını ve kuvvetle muhtemelen hak edilmeyen bir onur elde edildiğini gözler önüne sermektedir. Bunun en büyük sebebiyse, onurun "eklenmeyen" aksine hakedilen, hak edilmesi gerekli ve herkesin ulaşamayacağı bir mertebe, ya da değer olmasından ötürüdür.

Roma dünyasında görülen bir başka onurlandırma sebebi ise şahsın kente yaptığı maddi katkıları (Fejfer, 2008, s. 49) ve/veya bağışlarıdır. Onurlandırılma fikrinin altında yatan aslında şahsın yanısıra dönemi su götürmez gerçeği olan "*Roma'nın kendi propagandası*"dır. Yalnız bu propaganda kendisini onur heykeli bakımından çoğunlukla Geç İmparatorluk Dönem'inde gösterdiği için, makalede detaylıca irdelenmemiş olup burada bahsi geçen en geç onur heykel geleneği olarak MÖ 1.yüzyıl ortaları baz alınmıştır.

Roma Cumhuriyet Dönem'inde Onurlandırılmış Romalı Kadın Heykeller

Roma'nın erken dönemlerinde kadınları onurlandırmak ya da onur heykellerini dikmek söz konusu bile değildi. Cumhuriyet Dönem'i Roma'sında kadınlardan çok erkeklerin onur heykellerinin dikildiği yukarıdaki örneklerden de gözlemlenebilmektedir. Bunun sebebi olarak antik yazarlardan Yaşlı Plinius'un aktarımlarından izlenebilmektedir. (Plinius, 34. 14) Plinius, Roma Forumu'nda senatörlerin kadın heykellerine karşı bir tutum izlemiş olduğunu kayda geçmiştir. (Plinius, 34.14) Özellikle bahsi geçen bu tutum, MÖ 184 yılında konsüllüğe seçilen Cato tarafından gösterilmiştir. Yalnız, Cato her ne kadar konsüllüğü boyunca Roma provincialarında kadın heykellerin dikimine karşı bir tutumu sergilemiş olsa da

(Cato) Roma'da bu heykellerin dikilmesine karşı duramamıştır. Gracchus kardeşlerin annesi Cornelia'nın heykeli, bu duruma örnek olarak verilebilir.

Antik kaynaklar Roma Cumhuriyet Dönemi'ne ait tek bir kadın onur heykelinden bahsetmektedir. Bu heykel, Gracchus kardeşlerin annesi, *Cornelia'*nın onurlandırma heykelidir **(Görsel 8)**. (Fejfer, 2008, s. 21) Heykel günümüze ulaşmamıştır fakat kaidesi Roma'da, Kapitol Müzesi'nde bulunmaktadır. Envanter numarası 2925'dir. Yazıttaki ifadeler ve harf karakterlerineden dolayı MÖ 100'e tarihlendirilmektedir. (Flory, 1993, s. 228) Kaideden de anlaşıldığı üzere Scipio Africanus'un kızı Cornelia, heykelde oturur halde betimlenmiştir. (Fejfer, 2008, s. 21) "*Oturur halde tasvir edilmiş Cornelia heykeli, Metellus portikosundayken şimdi Octavia Porticosundadır*". (Plinius, 34.14)

Görsel 8. Gracchus kardeşlerin annesi, Cornelia'nın onurlandırma heykel kaidesi. (Roller, 2018)

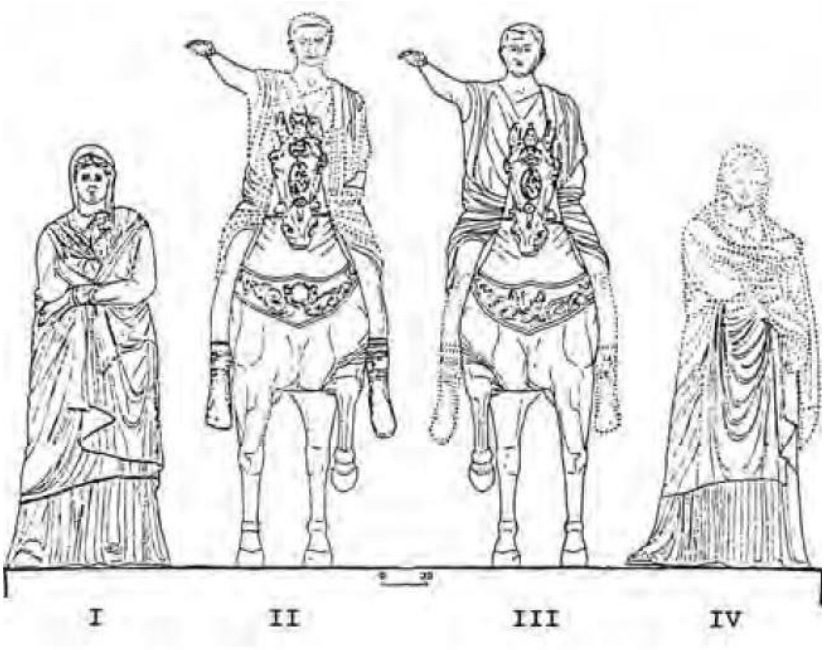
Tanınan ve o dönemde tarihi bir kadın figür olarak *senato tarafından değil halk* tarafından oylanıp, heykelinin dikilmiş olması da ayrıca bir önem arz etmektedir. (Flory, 1993, s. 227)

Cornelia heykeli dışında, Geç Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlenen soylu Romalı bir aileye ait olan Cartoceto grubunda **(Görsel 9)** da onurlandırılmış kadın heykelleri görülmektedir. Grupta betimlenen Ahenobarbus'un annesi Porcia (Lahusen ve Formiglio, 2001, s. 54) ve muhtemelen kız kardeşi olan diğer bir kadın heykeli de onurlandırılmış kadın heykellerine örnek sayılmaktadır **(Görsel 10)**. Bu bağlamda Asya eylaleti valisinin L. Valerius Flaccus ailesinin halk tarafından dikilen onur heykelleriden de bahsetmek gerekmektedir. (Pinkwart, 1973, s. 149 – 158), (Smith, 2002, s. 88) Heykel grubunda Flaccus'un annesi Baebia, karısı Saufeia ve kızı Polla Valeria da onurlandırılmış kadın heykeller için önemlidir.

Coşar, D., (2022) "Epigrafik kanıtlar Işığında Hellenlerden Geç Cumhuriyet – Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar Antik Çağ'da Onur Kavramı ve Onurlandırma Heykelleri" ODÜSOBİAD 12 (1),227-240, Doi: 10.48146/odusobiad.1067724

Görsel 9. Cartoceto grubu. (Salcuni, 2017)

Görsel 10. Cartoceto grubu, çizimi (Pollini, 1993)

Değerlendirme ve Sonuç

Onurlandırılmış Hellen erkek heykelleri Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem'lerde temelde iki farklı gelenek doğrultusuna dikilmişlerdir. İlk gelenek şahısların hayattaki, ikincisinin ise, şahısların ölümlerinden sonraki onur heykelleri olduğu saptanmıştır. İkinci geleneğe asker, komutan ya da siyasi bir figürün heykelleri yerine, spor müsabakalarında zafer elde eden sporcuların heykellerinin geçerli olduğu tespit edilmiştir. Ölüm öncesi ya da sonrası onur heykel geleneğinden önce ise tanrı adına ya da tanrıya doğrudan yapılan adeta sunu vazifesi görmüş onur heykelleri yani *agalma*lar olmuştur. Bu bağlamda gelenekle beraber heykel tipolojisi de çeşitlilik göstemeye başlamıştır. Her ne kadar tipolojiye metin boyunca değinilmese de çıplak, yarı-çıplak, giyimli , askeri teçhizatlı ve atlı olmak üzere toplam 5 farklı onur heykeli tipi olduğu (Coşar, 2019) bilinmektedir.

Onur heykel gelenekleri arasındaki çeşitlilik, heykellerin sergilenme alanlarına da yansımıştır. Bu bağlamda, Hellenlerde MÖ 2. yüzyılın ortasına kadar kamusal alanda dikilen onur heykel geleneği devam etmiş olup, yine bu tarihte ünik denebilecek şahsi bir uygulama görülmüştür. Bu durumun Geç Hellenistik

Dönem'de başlamış olduğunun hatta Roma'da ise daha da yaygın bir hal aldığını ya da pratiğe dönüştüğü izlenmiştir.

Romalıların hem gelenek hem de heykel tipolojisi açısından Hellenlerden farklı bir uygulamaya gittiği saptanmıştır. Roma devlet kimliğine uygun bir şekilde, onur kavramı doğrudan galibiyet getiren askerler üzerinden yürütülmüştür. Krallık Dönem'inden Geç Cumhuriyet'e kadar, savaşlarda düşmanla çatışan ve kendisini savaş meydanında cesurca gösterip, Roma'ya zaferle dönen askerlerin onur heykellerinin dikildiği tespit edilmiştir. Hem gelenek hem de heykel tipi olarak farklı bir uygulamaya giden Roma'da onur heykel geleneği devamlılık arz etmiş olup, makale kapsamında en geç örnek olarak MÖ 1. yüzyıl ortaları baz alınmıştır. Bu dönemde, heykeller bir sütün ya da *fornix* denilen yüksek takların üzerine genellikle at üzerinde oturan zırhlı askerler olarak betimlenmiştir. Heykellere ek olarak, heykellere konulan Latince kaideler de geleneğin önemli birer göstergesi olmuştur. Kaideler vasıtasıyla heykellerin kimlikleri, neden ve ne zaman dikildikleri konusunda net bilgiler sağlanmıştır. Kentlerde gerek kadınlara gerekse erkeklere ait onurlandırma heykelinin dikilmesi için Romalı *decurio*lardan (10 kişilik memurlardan oluşan bir birimdir) izin almak gerekli olduğu bu kaidelerden anlaşılmıştır. Bu sebeple ele geçmiş bazı onur heykellerinin kaidelerinde yazıtların sonundaki *DD (Decreto Decurionum)* (Forbis, 1996: nos. 53,22), *LDDDP (Locus Datus Decreto Decurionum Publice)* ya da *LDDD (Locus Datus Decreto Decurionum)* kısaltmaları (Forbis, 1996, s. nos. 198) geçmektedir. (Forbis, 1996, s. 191, nos.323., Fejfer, 2008, s. 52.) (Locus Datus: verildiği yer). Bu bağlamda antik yazarlardan Plinius, MÖ 158 yılında alınan bir karara dikkat çekmektedir. Roma Forumu'nda bulunan tüm heykellerin Romalı senatörler tarafından kaldırıldığını anlatmaktadır. Bu da, forumun o dönemde heykellerle doldurulmuş olduğunu düşündürmektedir. Fakat bu durumu Hellen geleneği için söylemek zordur. Sadece bazı sporcu heykellerin kaideleri bize kimlikleri hakkında sadece ipuçları sağlamaktadır.

Erken İmparatorluk Roma'sında ise yaklaşık MÖ 100'den sonra ise heykeller sadece kamusal veya kutsal alanlarda değil aynı zamanda Delos'taki evli çift heykellerinde olduğu gibi, özel mülklerin (villaların) içinde de bulunabileceği saptanmıştır. Erken dönemlerde (MÖ 100'den önce) heykeller genellikle yüksek sütun ya da *fornix* (tak, obelisk) üzerine ve açık alanlarda yerleştirilirken (Fejfer, 2008, s. 21) bu durumun Erken İmparatorluk için farklı olduğu anlaşılmıştır. Bu dönem de çoğunlukla figürlerin at sırtında betimlendiği ve de bronzdan yapıldığı gözlemlenmiştir.

Kadın ve erkek onur heykelleri arasında gelenekten ve dönemsel bir farktan öte pratikte büyük bir fark görülmüştür. Erkeklerin ya kendi kendilerine ya senato tarafından ya da kendilerine *onur ekleterek* Roma'nın çeşitli kutsal, sivil ya da özel mekânlarına onurlandırma heykelleri dikilmiştir. Kadın onur heykelleriyle erkekler kıyaslandığı zaman ise görülen en net ayrım onur heykellerin *senato* yerine *halk* tarafından dikilmiş olmasıdır.

Tüm bu veriler ışığında hem erkek hem de kadın onur geleneğinin incelenen dönemlerdeki farklılıkları, benzerliklerinden daha çok olduğu dolayısıyla iki kültürde (Hellen ve Roma) de onur vurgusunun, birbirinden bağımsız bir şekilde yürüdüğü söylenebilmektedir. Hellenlerde onur heykel geleneğinin çeşitli amaçlar doğrultusunda uygulandığı saptanmıştır. Öncelikle, Hellenlerde Klasik Dönem'de Hellenistik Dönem'deki kadar yoğun bir onur heykeli geleneğinin olmadığı tespit edilmiştir. Tiran Katilleri grup eseriyle aslında geleneğin temelleri atılmış olsa bile, *devamı getirilememiş ve onurlandırma kavramının çok fazla üzerinde durulmamış olduğu*, halihazırdaki mevcut materyal kültüre bakılarak anlaşılmıştır. Roma'da ise tam tersi, onur Roma öncesi dönemlerden çok daha fazla biçimde uygulandığı gözlemlenmiştir. Roma'nın olmazsa olmaz bir parçası haline gelmiş ve *güçlü bir propaganda aracı* haline dönüştüğü görülmüştür.

Kaynakça

Albek, Suzan. (1991). *Galatya Tarihi*, Ankara, TTK.

Benefial, R., Keegan, P. (2015).*Inscriptions in the Private Sphere in the Greco – Roman World*. Leiden: Brill,

Bieber, M. (1977). *Ancient Copies: Contrubitions to the History of Greek and Roman Art*. New York: New York University Press.

Bol, R. (1984). *Das Statuenprogramm des Herodes - Atticus - Nymphäums*, De Gruyter.

Byrd, R. C. (1995). *The Senate of the Roman Republic: Addresses on the History of Roman.* Washington.

Cartledge, P., Azoulay, V.(2017). *The Tyrant-Slayers of Ancient Athens: A Tale of Two Statues*. Oxford:

Childs, William A.P. (2018). *Greek Art and Aesthetics: in the 4th century B.C*. Oxford: Oxford University Press.

Coşar, D. (2019). *Geç Cumhuriyet Erken Roma İmparatorluk Dönem'lerinde Romalı Erkek Onurlandırma Heykelleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul.

Demircioğlu, H. (2011). *Roma Cumhuriyet Tarihi III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Dillion, S. (2012). *Ancient Greek Portrait Sculpture: Contexts, Subjects, and Styles*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dillion, S. ve James Sharon L. (2012). *A Companion to Women in the Ancient World*. New Jersey: Wiley - Blackwell.

DNP. (2000). *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike*. "Olympiodoros". Stuttgart: Metzler Verlag.

Eilers, F. C. (1991). "CN. Domitius and Samos: A New Extortion Trial" *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 89*,* 167–178.

Eutropius (2007). *Roma Tarihinin Kısa Özeti*. (Çev. Çiğdem Menzilcioğlu). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Fejfer, J. (2008). *Roman Portraits in Context.* Berlin: Walter de Gruyter.

Flory, M. B. (1993). Livia and the History of Public Honorific Statues for Women in Rome. *American Philological Association* 123, 287-308.

Forbis, E. (1996). *Municipal Virtues in the Roman Empire*. Berlin: De Gruyter.

Goette, H. (1990). *Studien zu Römischen Togadarstellungen*. Mainz: Deutsches Archaologisches Institut.

Hallett, C. (2005). *The Roman Nude (Heroic Portrait Statuary 200 BC - AD 300).* Oxford: Oxford University Press.

Herodotos. (2006). *Tarih*. (Çev. Müntekim Ökmen). Hasan Ali Yücel Klasikleri. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Harland, A. Phillip, Last R. (2020). *Group Survival in the Ancient Mediterranean: Rethinking Material Conditions: Rethinking Material Conditions in the Landscape of Jews and Christians*. ABD: Bloomsbury.

Inwood, C. H. (1995). *Reading Greek Death to the End of the Classical Period, Clarenson Paperbacks.* Oxford: Oxford University Press.

Karahan, Ümran O. (2020). Hellen ve Roma Dünyasında Patronus-Cliens İlişkisi. *SEFAD* (44): 527-546.

Kleiner, D. (1992). *Roman Sculpture.* Boston: Yale University Press.

Kökdemir, G. (2018). "Yeni Değerlendirmeler Işığında Menderes Magnesiası Kuruluş Mitosu (Ktisis) ve Leukippos (Ktistes) Heykeli", *TÜBA-AR* 23, 157 – 178.

Lahusen, G., Formiglio, E. (2001): *Römische Bildnisse aus Bronze: Kunst und Technik*. Berlin: Hirmer Verlag.

Leschhorn, W. (1984). *Gründer der Stadt. Studien zu einem politisch-religiösen Phönomen der griechischen Geschichte (Palingenesia 20)*, Stutgart.

Ma, J. (2013). *Statues and Cities*: *Honorific Portraits and Civic Identity in the Hellenistic World*. Oxford: Oxford University Press.

Mann, C. (2001). *Athlet und Polis im archaischen und frühklassischen Griechenland.* Hypomnemata 138. Göttingen.

Mattusch, C. (1997). *The Victorious Youth.California*. New York: The J. Paul Getty Museum.

Morgan, K.A. (1994). Socrates and Gorgias at Delphi and Olympia: Phaedrus 235d6-236b4. *Classical Quarterly*. *vol 44,* 375 – 386*.*

Mortensen, E. (2015). Ktistes: Mythical Founder Hero and Honorary Title for New Heroes. *Tradition: Transmission of culture in the ancient World Konferans Kitabı.* 213-237.

Okumuş, M. (2020). *Ionia bölgesi kurucu (Oikistes/Ktistes) mitosları / Ionia Region Founder (Oikistes/Ktistes) Myths*. (Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Orlin, Eric M. (2021). *A Social and Cultural History of Republican Rome*. New Jersey: Wiley - Blackwell.

Palagia, O. (2019). *Handbook of Greek Sculpture*. Berlin: De Gruyter.

Pausanias (19188). *Description of Greece.* (Çev. W.H.S. Jones, Litt.D., and H.A. Ormerod). London: Harvard University Press.

Plinius (1855). *The Natural History*. (Çev. John Bostock, M.D., F.R.S. H.T. Riley). London: Somerville.

Plutarkhos (1914). *Plutarch's Lives* . (Çev. Bernadotte Perrin). London: Harvard University Press.

Pinkwart, D. (1973). Weibliche Gewandstatuen aus Magnesia*, Antike Plastik,* XII. 149 – 174.

Pollini, J. (1993). The Cartoceto Bronzes: Portraits of a Roman Aristocratic Family of the Late First Century B. C. *AJA* 97 (3), 423-446.

Pritchard, D. M. (2012). Athletics in Satyric Drama*. G&R* 59*:*1-16.

Pseudo-Aristotle, *Atinalıların Devleti.* (Çev. Ari Çokona). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Richter, G. (1965). *The Portraits of the Greek*s. Londra: Phaidon.

Roller, Matthew, B. (2018). *Models from the Past in Roman Culture: A World of Exempla*. Cambridge: Cambridge University Press.

Salcuni, A. (2017). Römische Großbronzen in Italienam. *UNESCO- Welterbe Limes Forschungsprojekt Römische Großbronzen am UNESCO-Welterbe Limes*. Beiträge zum Welterbe Limes - Band 9. Darmstadt: Verlag.

Sehlmeyer, M. (1999). *Stadtrömische Ehrenstatuen der republikanischen Zeit*. Historia Einzelschriften 130. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Smith, R. R. R. (2002), *Hellenistik Heykel. (*Çev. Gürkan Ergin*).* İstanbul: Homer Yayınevi.

Strabon (1917-1932). *Geographika*. (Çev: H.L. Jones). Boston: Harvard University Press.

Tekin, O. (2008). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Titus Livius (1999). *Roma Tarihi 8-9-10. (*Çev. Dr. Sebahat Şenbark). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınevi.

Tuchelt, K. (1979). *Frühe Denkmäler Roms in Kleinasien, (Beiträge zur archäologischen Überlieferung aus der Zeit der Republik und des Augustus)*, Istanbul Mitteilungen 1: 'Roma und Promagistrate. Tübingen.

Üreten, M (2004). Kyzikos'lu Bur Kadın Euergetes; Kraliçe Apollonis. *TAD 23(36), 251 – 261.*

Van der Meer, L. B. (2009). The Temple on the Piazzale delle Corporazioni in Ostia Antica. *BABESCH 84*, 163 – 170.

Yıldırım, N. (2020). Mitolojik Kadın Ktisteslere Bir Örnek Olarak Sinope/ Sinope as an Example of Mythological Female Ktistes*. JUHIS 391- 3(2),* 391- 405.

Walbank, F. W. (1990). *Cambridge Ancient History: The Rise of Rome to 220*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wilson, L. M. (1924). *The Roman Toga*. Boston: Johns Hopkins Press.

Zanker, P. (1998). *Pompeii: Public and Private Life.* Boston: Harvard University Press.

Extended Abstract

Coşar, D., (2022) "Epigrafik kanıtlar Işığında Hellenlerden Geç Cumhuriyet – Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar Antik Çağ'da Onur Kavramı ve Onurlandırma Heykelleri" ODÜSOBİAD 12 (1),227-240, Doi: 10.48146/odusobiad.1067724

As a tradition "honor" has always been a very crucial step for ancient communities or societies in order to understand both their socio-political and sociological issues. In other words, its' significance comes from the archaeological evidences or material culture such as statues, inscriptions and their other well - protected archaeological data.

The main goal is to figure out "the development and difference of honors" together with some common practices in both cultures in this paper. Since there is no geographical limit, a variety of territories can be realized in this paper. For instance, the Greek archaeological materials are commonly preferred from the Greek islands like Delos, Olympia, Delphi, the latter which is Roman ones are mostly chosen from the Rome, itself. The large scale of honor in geographical terms is preferred consciously.

First of all, an accurate distinction is noticed between Greeks and Roman from the point of honor and its tradition. Each of them has their own, independent concept. Greeks do not have any "propaganda purpose" to show up in public whereas Romans have. Honorific statues of Greeks are seen in different types according to their display. Hence, the epigraphical evidence also demonstrates us how Greek wanted to be seemed in the city or which type of their honorific statues were seen by the ancient writers. Greeks mostly have particular criteria or conditions to be honored such as being a successful athlete or having a commemorative status.

When Roman honorific perspective is researched in detail, the changes of the honor sensation are also inevitable. Best- fitting description might be done with this description "the more statues Rome erects, the more they contribute their power in their province." According to them, having very high-quality marble statues in public squares with a beautiful technique and vanity always worked on behalf of them. Instead of being an athlete, they foregrounded their strength and surely, success at wars, rebellions. Thus, normally impacted their honorific statue appearance. Most of Roman honorific statues are either on horse ride or holding a spear, cuirassed. The lack of women honorific statues is an also another indicator of this "strength".

"Honor" which is the scope of this paper, roots till 5th BC from Greeks and continues until the Early Imperial Roman Period in this study. Bearing every historical perspective in mind, a broad examination of honor can be traced both theoretical and practical in this text. There are very fundamental outcomes seen during the study except one specific theme which is "being integrated with your city". Both cultures' honor conceptions are directly linked with the city (polis for Greek and urbis for Latin). The most important activity is 'to care your nation more than everything', making donation and sacrifices for the city, constructing some public buildings in your town. This is a truly acknowledged criteria to be an honored citizenship. However, the rest seems completely different.